

העור והרוטב

ושואלים: **אליבא דמאן** [לפי שיטתו של מ׳] אמר רב הונא את דבריו, שהרי בפרקנו (להלן כדא) נחלקו ר' ישמעאל ור' עקיבא בדינו של עור שיש עליו שתי חתיכות בשר נבילה הנפרדות זו מזו, שלדעת ר' ישמעאל הנושא אותם נטמא (כיון שנשא כזית בשר נבילה), ואולם הנוגע בהם אינו נטמא (שהרי לא נגע בנגיעה אחת בכזית

בשר שלם). ואילו לדעת ר' עקיבא הן הנוגע והן הנושא אינם נטמאים. ומעתה דברי רב הונא אינם לא כשיטת ר' ישמעאל ולא כשיטת ר' עקיבא. שהרי אי [אם] תאמר שנאמרו הדברים אליבא [לשיטת] ר' ישמעאל — האמר (הרי אמר) ר' ישמעאל כי לא מבטל העור את הבשר, ולכן הנושא את העור נטמא בטומאת נבילה. ואי אליבא [ואם לשיטת] ר' עקיבא — לא נצרך רב הונא להשמיענו שהעור מבטל את הבשר, כי **פשיטא** [פשוט] הדבר, כי האמר (הרי אמר) ר' עקיבא שמבטל העור את הבשר, ולכן אין הנושא נטמא. ומשיבים: לעולם אמר רב הונא את דבריו **אליבא** [לשיטת] ר' ישמעאל הסבור שאין העור מבטל את הבשר, ואולם כי [כאשר] אמר ר' ישמעאל **שלא מבטל העור את הבשר** — הני מילי [דברים אלה] אמורים רק בזמן שפלטתו חיה לחתיכות בשר אלה של העור מן הבהמה (כגון שנשכה כלב ותלש עור עם חתיכות בשר עליו), אבל בזמן שפלטתו סכין בידי אדם — בטיל [בטל] הבשר אצל העור. ומציעים: תא **שמע** [בוא ושמע] כי אין זה ההסבר בדברי רב הונא, שהרי שנינו במשנתנו שר' יהודה אומר כי האלל המכונס, **אם יש בו כזית במקום אחד** — חייבין עליו. ובהסבר דברי ר' יהודה הללו אמר **רב הונא**: והוא (ובלבד) שכנסו האדם את האלל לאחר הפשט העור, שבכך גילה דעתו כי מלכתחילה לא ביטל את האלל. ומתוך שהעמיד רב הונא את דברי ר' יהודה דווקא באופן זה שכנסו אדם, מוכח מכאן שמדובר בזמן שפלטתו הסכין בשנים ושלושה מקומות, ועמד

האדם וכינסם. ומכאן יש ללמוד כי אם ביטל אותם האדם במכוון — הריהם בטלים, אבל העור אינו מבטלם. שהרי אם ביטלם העור שוב אין חורים לכלל טומאת נבילה. ויש להקשות: אי אמרת בשלמא [נניח אם אתה אומר] שחתיכות שפלטתו סכין לשיטת ר' ישמעאל נמי [גם כן] לא בטיל [בטל] אצל העור — מובן הדבר, שכן רב הונא שאמר כי לפי ר' יהודה כינסו הדברים בידי אדם מחשיב את הדבר, ומטמא, הרי זה כדעת ר' ישמעאל הסבור שפליטת סכין אינה מבטלת. אלא אי אמרת [אם אתה אומר] שפלטתו סכין לר' ישמעאל בטיל [בטל], וגם כינסו בידי אדם אינו מחשיב את הדבר לכלל טומאה, דברי רב הונא שאמר כי לשיטת ר' יהודה מועיל כינסו גם בזמן שפלטתו סכין, ואין העור מבטלם, כשיטת מאן [מ׳] הם נאמרו? אלא יש לחזור מההסבר שנאמר מקודם בשיטת ר' ישמעאל ולומר כי לעולם גם בזמן שפלטתו סכין לשיטת ר' ישמעאל לא בטיל [לא בטל]. ואילו רב הונא האומר שהעור מבטל את שני חצאי זיתי בשר הנבילה שעליו, אמר את דבריו כשיטת ר' עקיבא. ותוהים: פשיטא [פשוט] שכן היא שיטת ר' עקיבא, ולא נצרך רב הונא להשמיע את דבריו! ומשיבים: נצרך רב הונא לומר את דבריו, שכן מהו דתימא [שתאמור. היה מקום לומר]: כי **קאמר** [כאשר אמר] ר' עקיבא את שיטתו שהעור מבטל את חתיכות הבשר שעליו, **הני מילי** [דברים אלה] אמורים רק בזמן שפלטתו סכין, אבל בזמן שפלטתו חיה — לא בטיל [אינו בטל]. לכך קא משמע לן [הוא משמיע לנן] ש**טעמא** [טעם] שיטת ר' עקיבא הוא מפני שהעור מבטלן, ומשום כך, לא שנא [אינו שונה] אם פלט חיה, ולא שנא [ואינו שונה] אם פלט סכין, כדקתני סיפא [כמו שטנה בטופה] של אותה ברייתא: מפני מה ר' עקיבא מטהר בעור? מפני שהעור מבטלן.

א משנה אלו הם בעלי החיים שדין עורותיהן כדין בשרן לענין הטומאה: עור של האדם המת, הריהו כבשר המת, ומטמא. וכן

עור חזיר של ישוב (חזיר בית) שהוא דך ונאכל לגוים, הריהו נחשב כבשר החזיר, ומטמא טומאת נבילות כבשר החזיר. ר' יהודה אומר כי אף עור חזיר הבר נחשב כבשרו, ומטמא טומאת נבילות. ועור חטרת (חטורת, דבשת) של הגמל הרכה, שעדיין לא התקשה, הריהו נחשב כבשר, ומטמא. וכן עור הראש של עגל הרך, ועור הפרסות, ועור בית הבושת (רחם) של הנקיבה, ועור השליל (העובר שבמעיי אמו), הנמצא בה בשעת שחיטה, ועור של תחת האליה (זנב) הכבשה, ועור של ארבעת השרצים הבאים (שמכלל שמונת השרצים המטמאים במותם, האמורים בתורה "החולד והעכבר והצב למינהו. והאנקה והכח והלטאה והחומט והתנשמת". ויקרא יא, כט – ל), שעורם רך: האנקה, והכח, והלטאה, והחומט. שבכל אלה העורות שנמנו דינם כדין הבשר, ומטמאים. ר' יהודה אומר כי עור הלטאה דינו כדין עור החולדה (ה"חולד" האמור בתורה), שאינם נחשבים כבשר לענין טומאה.

עיונים

עור האנקה ביהויה של האנקה כתב רש"י כי הכוונה היא לקיפוד, ונתן סימונים בשרץ זה שי'גמיו חדין כבחת" (שבת נז,ב), והביא כי משתמשים בעורה של האנקה (המכוסה כולה בחלקה העליון של גופה בקוצים חדים קשים וארוכים) לצורך שמירתם של עטיני הפרה מפני שרצים הבאים לינוק את חלבה (וכן פירש רש"י במסכת ביב ד"א, שהאנקה היא שרץ זה המכונה קיפוד). והקשו עליו מן הנאמר בתוי"כ (שמיני פרשה ו) על הפסוק (ויקרא יא, כז) "וכל הולך על כפיו בכל החיה ההולכת על ארבע טמאים הם לכם" — להביא את הקיפוד, והרי איפוא שאין הקיפוד מכלל שמונת השרצים המנויים בתורה, ואין הוא האנקה. והשיבו שאין הקיפוד שבדברי תוי"כ הקיפוד האמור בתורה בשמונה שרצים, אלא הרי זה הקיפוד שהוא הקיפוף (יעוין ברכות נז,ב), ויצור זה אכן הולך על כפיו. ובאופן דומה השיבו על סתירה בפירושו של רש"י, שכן בפירוש ישעיה (לד, יא) בכתוב "ירשהו קאת וקפוד" (ישעיה לד, יא) פירש שהקיפוד הוא "עוף הפרח בלילה, צאיטי'ה בלעז". והרי זה שלא כפירושו הרגיל שהרי זו החיה הקטנה בעלת הקוצים,

מסורת הש"ס

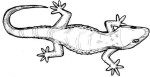
א. נדה נה.א. זבחים כה.א. חולין נה.ב. ירושלמי שבת פי"ד הי"א. שם פסחים פי"ז הי"א. שם סנהדרין פי"ח הי"ב.

ב. (בשינוי) חולין פי"ט מ"ב. ירושלמי פסחים שם.

ג. שבת קז.ב. ירושלמי שם. תוי"כ פי"א, לא. ילק"ש תורה תקלו.

גרוסות
ראה בחשלמות.

העולם
אנקה

כמה הצעות הועלו באשר ליהויו האנקה. ומכללן הזיהוי הנואם ביותר לתיאור של "עורן כבשרוי" הוא שמדובר באחד הזוחלים, שעורם רך. השם אנקה מתאים למין השממית (Gekkonidae) המשמיעה קולות יציטי יציטי הדומים לאנחת חולה. זו משפחת לטאות בגודל קטן עד בינוני, החיים באזורים חמימים. מנינם רבים פיתחו כריות אצבעות מיוחדות הנאפשרות להם לטפס על משטחים חלקים ואף ללכת על התקרה, כדרך שבה פועלות שממיות הבתים (תופעה מצויה באזורים חמימים בעולם). שממיות אלה ניזונות מחרקים.

כוח

יש שזיהו את הכוח עם החרדון, אך עורו של זה קשה ומחוספס, וסימניו מתאימים יותר לטוג כוח (varanus) – לטאה גדולה ואוכלת בשר. הכוח האפור הוא מין הלטאה הגדול המצוי בארץ שאורכו מגיע ל-1.5 מ', ומשקלו ל-3 ק"ג, הכוח ניזון מנחשים, לטאות ויונקים קטנים.

לטאה

הלטאה העינונית <div>Eremias guttolata</div>
זיהויה של הלטאה הוא קרוב לודאי למיני הלטאות (Lacertidae) הרבים הדומים זה לזה במבנה גופם. אורכם של הבוגרים הוא כרגיל 25–15 ס"מ. גפיהם מפותחים והם יצורים הממהרים לרוץ. עורם רפה למדי וניתן לקימוט אף כי לא כל המינים שווים בכך, ויש מיני לטאות שעורם צמוד היטב לגופם.
חומט

החומט Trachylepis vittata מיני החומט (Scincidae) הם כנראה זוחלים הדומים במראם הכללי ללטאה, ואולם רגליהם קצרות ולעתים מנוונות לגמרי. החומט חי כרגיל בתוך החולות, ועור צמוד היטב לגופו (יעורו כבשרוי גם לענין זה).

חולדה

החולדה הנוכרת כאן, היא ככל הנראה החולדה השחורה (Rattus rattus), או אחת מנבות מינה הקרובות (R. alexandrinus). מוכרסם גדול למדי עד כ-25 ס"מ. החולדה השחורה (שצבעה הוא למעשה אפור כהה) ניזונה מציוצים קטנים, ואף עכברי בית.

***חלד'רוב"א** משערים כי מקור המלה אינו צרפתי אלא מערבית שהייתה בשימוש בלשון של היהודים haldroba – דבשת.
***הרציוץ** hericon – מן הצרפתית העתיקה
***ליתירד"א** (צ"ל: ליישירד"א), מן הצרפתית העתיקה leiserde – לטאה.
***לימצ"א** מן הצרפתית העתיקה limace – חילזון ערום.

פרק תשיעי

חולין

קרב ע"א

פלוגמא דרבי ישמעאל ורבי עקיבא צפירקין (חולין קכד,ה) צמתניהן, דקמני: היו עליו שני תלמי זיתים — מטמאין צמשא, שהרי נשא כזית נבלה. ואין מטמא צמגע, דאין נוגע וחוזר ונוגע. ורבי עקיבא אומר: לא צמגע ולא צמשא. אלמא, לרבי ישמעאל לא מצטל עור, ולרבי עקיבא מצטל. הכי גרסינן: אי אליבא דרבי עקיבא פשיטא —

דהא ממניתין היא! לעולם אליבא דרבי ישמעאל — ואשמעינן רב הונא דכי אמר רבי ישמעאל לא מצטל עור, הני מילי — צפלטמו חיה, שנעשה שלל מדעת. אבל פלטמו סכין — מדעת ציטלו. ואמר רב הונא והוא שכנסו — אחר הפשט, דגלי דעמיה דלא צטליה מעיקרא, אבל לא כנסו — לא. מדמוקים לה צשכנסו, מכלל דצשפלטמו סכין צנשים ושלשה מקומות קאמר, וקמני "חייבין עליו", אלמא אז צטליניהו איהו צמתכוין — צטילי, אבל עור — לא מצטל. דאי צטליניהו עור, תו לא הדרי למהיו נבלה. אי אמרת בשלמא פלטתו סכין לרבי ישמעאל נמי לא מבטל — עור. רב הונא — דאוקמה לרבי יהודה צשהיה זית מתחלה למלאין, ואפילו הכי לא צטליניהו עור מעיקרא — הוא דלמר כרבי ישמעאל, דאוקמיה לרבי יהודה חליצא דרבי ישמעאל, ורצנן כרבי עקיבא. אלא אי אמרת פלטתו סכין — רבי ישמעאל מודי דמצטל עור. רב הונא — דאוקמה לרבי יהודה כשהיה זית זה מתחלה למלאין, ואפילו הכי לרבי יהודה לא צטיל. דאמר כמאן — צשלמא אי לא דרצ הונא דלמר "והוא צשכנסו" — הוה מוקמינא לרבי יהודה צשפלטמו תחלה ציחד. ומשום הכי לא צטיל — דבי פליגי רבי ישמעאל ורבי עקיבא, צשמי תלמי זיתים פליגי, אבל צכזית שלם — מודו, דכחמי ריש פלוגמיהו "עור שיש עליו כזית צשר" כו'. ורצנן צכזי: כי מודו רבי ישמעאל ורבי עקיבא צכזית שלם — הני מילי צפלטמו חיה, אבל פלטמו סכין — אפילו כזית צטל. אבל השתא דאוקמה רב הונא צשני תלמי זיתים — דלמר כמאן? הכי גרסינן: אלא לעולם פלטתו סכין לרבי ישמעאל נמי

לא בטיל ורב הונא דאמר אליבא דרבי עקיבא — כלומר, הא דלמר רב הונא לעיל "העור מצטלו" — חליצא דרבי עקיבא אמרה, ושהיא דרבי יהודה — חליצא דרבי ישמעאל. קא משמע לן — רב הונא דאפילו פלטמו חיה, מפני ש"עור מצטלו" משמע טעמא צעור תליא, ואף על גב דלא צטליניהו איהו.

אלו שעורותיהן כבשרן: עור האדם, ועור חזיר הבר. ועור חטרת של גמל הרכה, ועור הראש של עגל הרך, ועור הפרסות, ועור בית הבושת, ועור השליל, ועור של תחת האליה, ועור האנקה והכח והלטאה והחומט. רבי יהודה אומר: הלטאה פחולדה.

לא בטיל ורב הונא דאמר אליבא דרבי עקיבא — כלומר, הא דלמר רב הונא לעיל "העור מצטלו" — חליצא דרבי עקיבא אמרה, ושהיא דרבי יהודה — חליצא דרבי ישמעאל. קא משמע לן — רב הונא דאפילו פלטמו חיה, מפני ש"עור מצטלו" משמע טעמא צעור תליא, ואף על גב דלא צטליניהו איהו.

אלו שעורותיהן כבשרן. ועור חזיר של ישוב — מפני שהוא רך, ואוכלין אותו. חטרת — *וחלד'רוב"א שיש לו לגמל. גמל

הרכה — מפרש צגמרא עד כמה נקראת "רכה". עגל הרך — נמו מפרש צגמרא עד כמה. ועור הפרסות — כעין שחומינן הרגלים, וכל אותו העור — רך הוא. בית הבושת — צית הרחם של נקבה. ועור של תחת האליה — עור הזנב צמתח מקום שאין שער, מפני שהוא רך. האנקה — *הרעיוץ. הלטאה — *ליתיידי"א. חומט — *ליתמ"א, שמתלת צרייתו צכעשה. לא יצדוק צציק שלה, שגדל והולך עמה, תחלתו כעדשה ממש הוא צשוליו. הלטאה כחולדה — עורה חלוק מצשרה.

תוספות

אי אמרת בשלמא פלטתו סכין לרבי ישמעאל לא בטלה רב הונא דאמר כרבי ישמעאל — ואם תאמר: והא רבי ישמעאל בלא כנסו קאמר, ורבי יהודה בני כנוס, כדאמר רב הונא! ויש לומר: דפלוגתייהו דרבי ישמעאל ורבי עקיבא בפלטתו חיה, לכך לא בעי רבי ישמעאל כנוס. אבל פלטתו סכין — אי לא בטל לרבי ישמעאל, צריך נמי כניסה. ועוד: דרבי ישמעאל נמי בכנסו איירי, ואין זה דוחק, כמו דמפרש מילתיה דרבי יהודה הכי.

רב הונא דאמר כמאן — לעיל (קכא,א) כי קאמר: וחד אמר מקצת פלטתו חיה ומקצת פלטתו סכין, דבעי למימר דפלטתו סכין הוי פלוגתא דרבי יהודה ורבנן, דלרבי יהודה לא בטל — לא מצי למפרך: דאמר רב הונא, אי אמרת לרבי ישמעאל דבטל כדפרוך הכא — דאיכא לאוקומי דרבי יהודה דאית ביה כזית יחד. אבל לרב הונא פריך שפיר, כדפירש בקונטרס.

דאמר כמאן — ואם תאמר: ודילמא הא דאמר רב הונא שני חצאי זיתים שישנן על העור העור מבטלו — מיירי בלא כנסו, אבל כנסו — מודה דלא בטל! ויש לומר: דהא פשיטא, ולא איצטרריך ליה לרב הונא לאשמועינן דעור מבטלן. (ועוד: ד"העור מבטלן" משמע: מתחלה העור מבטל, ותו לא מהני להו כנוס).

שבכל אלה העורות שנמנו דינם כדין הבשר, ומטמאים. ר' יהודה אומר כי עור הלטאה דינו כדין עור החולדה (ה"חולד" האמור בתורה), שאינם נחשבים כבשר לענין טומאה.

שנקראת בלעז הרציוץ. ותירצו כי שני יצורים המכונים קיפוד הם. אכן יש שפירשו כי האנקה היא סוג שרץ הצועק ונאנק תמיד, ולכן הוא נקרא "אנקה" (רד"ק). ומתרגום רס"ג עולה שהכוונה ללטאה הגדולה המכונה היום בשם "כח" (שיח"ח).

אורח ההלכה

אלו שעורותיהן כבשרן עור האדם, ועור החזיר של ישוב, ועור חטורת של גמל שלא טענו עליו משא מעולם ולא הגיע לגיל הראוי למשא (כעולא בשם ר' יהושע בן לוי) שעדיין היא רכה, ועור בית הבושת, ועור שתחת האליה, ועור השליל, ועור האנקה והכח והלטאה והחומט — כל אלו העורות כשהם רכים הריהם כבשר לכל דבר, בין לאיסור אכילה בין לטומאה. כתנא קמא. (רמב"ם ספר טהרה הלכות שאר אבות הטומאה פ"א ה"ט. ספר קדושה הלכות מאכלות אסורות פי"ד הכ"א).

וכולן שעובדן – כל אלו שאמרו שהן מטמאין כנשר, אם עיבדן – נעשה עור, וצטלו מתורת נשר, וטורין. או שהילך בהן – ששטחן לרום עליהן כנגלים, שהוא קלת עיבודן. יש להן עורות – ואין מטמאין כנשרין.

גמרא דבר תורה עור האדם טהור שטיחין – למטה ולקמדרא,

לישז עליהן, ששוחין עור על גבי מטה במקום חבלים. מאן דמתני לה – לדעולא. ארישא – דאפילו כי לא עיבדו נמי לא מטמא אלא מדרגתן – כל שכן אסיפא, דהא דקמני "חון מעור האדם", דאף על גב דעיבדו – טמא מדרגתן הוא, ומשום דעולא. ומאן דמתני לה – גזירה דעולא אסיפא. אבל ארישא – כשלא עיבדו, סברא ליה דטומאתו מן המורה. אשון – קשה. שלא טענה – משוי. חיב לקבלי – שאמרת לי דנר טעם, וישר כחך. הוה קתני לה – חוזר ושונה פעם שניה, כסבור שלא שמעה. חדא הוא לך אמרת – דנר חידוש אחד היה צריך שאין צדינו, הרי אמרת, ולמה תחזור ותשנו פעם שניה להראות חכמתך? ריש לקיש – מתקפי דארעא דישאל הוה, כדאמרינן נפרק קמא דיומא (ט,ב): מאן דמשחתי ריש לקיש צהדיה, יהיז ליה עיסקא בלא סדי. והכא אמר ליה: תיז לקבלי. וריז זירא, דמנבל סלק להכא, כדאמרינן צ"השוכר את הפועלים" (בבא מציעא פה,א): רבי זירא אחיזי ארבעין מעינתי, דנשחתי מיניה תלמודא דבבבא. ומתסדי דבבא הוה, כדאמרינן צ"השוכר את הפועלים" (ס,ב): רבי זירא (אחיזי) כל תלמי יומין צדיק נפשיה, ושגר תנורא וסליק בגוה, חזי מאי אכפשיה לההוא מדרגתן. והוא שיונק – אזל פירש מלינק, אף על פי שעדיין הוא צחוק שנתו – כבר הוקשה עורו. ואם עבר שנתו נמי, אף על פי שיונק – לא, דמתני צעין.

תוספות

עור אדם טהור – כדמפרש טעמא בריש "דס הנדה" (נדה נה,א) דלא הוי דומיא דעצם אדם, דעור גזעו מחליף. **עורות** אביו ואמו שטיחין כו' – ואף על גב דמת אסור בהנאה, ובכל אדם אסור לעשות מעורו שטיחין כו' – מכל מקום לא הוה גזרי רבנן משום הך חששא שיהיה טמא, אלא משום אביו ואמו דחמיר טובא. ואין צריך לומר דנקט אביו ואמו משום דשכיחי גביה.

אבל רישא טומאה דאורייתא היא – והשתא חשיב עור אין גזעו מחליף – משום דמקומו נעשה צלקת על בשר, כדאמרינן פרק "דס הנדה" (שם).

יְכוּלָן שְׁעִבְדָן, או שְׁהִילָךְ בְּהֵן פְּדֵי עֲבוּדָה – טְהוּרִין, חוץ מְעוֹר הָאָדָם. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אוֹמֵר: שְׂמוֹנֶה שָׁרְצִים יֵשׁ לָהֶן עוֹרוֹת.

ב גמרא יֵאָמֵר עוֹלָא: דְּבַר תּוֹרָה עוֹר אָדָם טְהוֹר, וּמָה טַעַם אָמְרוּ טָמֵא – גְזִירָה שְׂמָא יַעֲשֶׂה אָדָם עוֹרוֹת אָבִיו וְאִמּוֹ שְׁטִיחִין. וְאִיכָא דִּמְתַנֵּי לָהּ אֲסִיפָא, וְכוּלָן שְׁעִיבְדָן או שְׁהִילָךְ בְּהֵן פְּדֵי עֲבוּדָה – טְהוּרִין, חוץ מְעוֹר אָדָם. אָמֵר עוֹלָא: דְּבַר תּוֹרָה עוֹר אָדָם שְׁעִבְדוּ – טְהוֹר, וּמָה טַעַם אָמְרוּ טָמֵא – גְזִירָה שְׂמָא יַעֲשֶׂה אָדָם עוֹרוֹת אָבִיו וְאִמּוֹ שְׁטִיחִין. מֵאֵן דִּמְתַנֵּי לָהּ אֲרִישָׁא – כֹּל שֶׁפֶן אֲסִיפָא, וּמֵאֵן דִּמְתַנֵּי אֲסִיפָא, אֲבַל אֲרִישָׁא – טוּמְאָה דְאִוְרִיתָא.

ה ו'ועור חזיר" (וכו')]. בְּמֵאֵי קָמִיפְלָגִי? מֵר סָבַר: הֵאֵי אֲשׁוֹן וְהֵאֵי רַפִּיף, וּמֵר סָבַר: הֵאֵי נְמִי רַפִּיף. ד "עור חטרת של גמל הרפה". וְכַמְּהָ גַּמְל הֶרְפָּה? אָמֵר עוֹלָא, אָמֵר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי: כֹּל זָמֵן שְׂלֵא טַעֲנָה. בְּעֵי רַבִּי יְרֵמְיָה: הֲגִיעַ זְמַנָּה לְטַעוֹן וְלֹא טַעֲנָה, מַהוּ? בְּעֵי אַבְיִי: לֹא הֲגִיעַ זְמַנָּה לְטַעוֹן וְטַעֲנָה, מַהוּ? תִּיקוּ. יְתִיב רִישׁ לְקִישׁ וְקָמִיבְעִיא לִיה: כַּמְּהָ גַּמְל הֶרְפָּה? אָמֵר לִיה רַבִּי יִשְׁמַעֵאל בַּר אַבָּא, הֲכִי אָמֵר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי: כֹּל זָמֵן שְׂלֵא טַעֲנָה. אָמֵר לִיה: תִּיב לְקַבְּלִי. יְתִיב רַבִּי זִירָא וְקָמִיבְעִיא לִיה: כַּמְּהָ גַּמְל הֶרְפָּה? אָמֵר לִיה רַבִּין בַּר חִינָנָא, הֲכִי אָמֵר עוֹלָא, אָמֵר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי: כֹּל זָמֵן שְׂלֵא טַעֲנָה, הָוֵה קִתְּנֵי לָהּ. אָמֵר לִיה: חֲדָא הָוִיא לָךְ אָמְרָתְךָ. יִתָּא חֲזִי מַה בֵּין תְּקִיפֵי אֲרַעָא דִישְׂרָאֵל לַחֲסִידֵי דְקַבְּלִי.

ה גמרא וְעוֹר הָרֵאשׁ וכו'. וְכַמְּהָ עֶגְל הֶרֶף? עוֹלָא אָמֵר: בֶּן שָׁנָתוֹ. רַבִּי יוֹחָנָן אָמֵר: כֹּל זָמֵן שְׂיוֹנֵק. אִיבְעִיא לָהּ: הֵיכִי קָאָמֵר עוֹלָא, בֶּן שָׁנָתוֹ, וְהוּא שְׂיוֹנֵק.

וכולן, כל העורות האלה שצויינו למעלה כמי שדינם כבשר, בזמן שעובדן כדרך שמעבדים עור, או ששטחם על הקרקע והילך בהן (עליהם) שיעור זמן שיש בו כדי עבודה (עיבוד העור) – הריהם טהורין, שכן בכך יצאו מכלל בשר ונהיו לעורות גמורים. חוץ מעור האדם שנשאר טמא אף באופנים הללו. ר' יוחנן בן נורי אומר כי עורותיהם של כל שמונה השרצים הנזכרים בתורה, יש להן דין עורות, ולא דין בשר, ואין הם מטמאים. **ב גמרא** שנינו בתחילת משנתנו כי עור אדם נחשב כבשרו לענין הטומאה, ועל כך אמר עולא: דבר (מדין) תורה עור של אדם הריהו טהור, ומה טעם אמרו חכמים שהוא טמא? גזירה היא שמא יעשה אדם מעורות אביו ואמו שמתו שטיחין, ולכן חכמים גזרו עליהם טומאה כדי שלא יעשו כן. ואיכא דמתני לה (ויש ששונים אותה הלכה של עולא) לא על תחילת משנתנו אלא אסיפא [על הסוף] ששנינו בה: וכל העורות כולן שנמנו במשנתנו כמי שיש להם דין בשר, בזמן שעובדן או ששטחם על הקרקע והילך בהן שיעור זמן כדי עבודה – טהורין, חוץ מעור אדם, שטמא אף באופנים אלה. ועל כך אמר עולא: דבר תורה עור אדם שעבדו – טהור, ומה טעם אמרו חכמים שהוא טמא? גזירה שמא יעשה אדם עורות אביו ואמו שטיחין. ומעירי: מאן דמתני לה ארישא (מי ששונה אותה הלכה על התחלת משנתנו, שענינה עור שלא עובד), ולמדנו איפוא שגם עור דק טומאתו מדברי חכמים, ולא מדין תורה – כל שכן שהוא שונה אותה הלכה אסיפא [על סוף משנתנו בעור שעובד], שטומאתו של עור האדם מדין חכמים ולא מדין תורה. ואולם מאן דמתני אסיפא (מי ששונה אותה על סוף משנתנו), נדייק מדבריו: דווקא עור אדם שעובד מקבל טומאה רק מדברי חכמים, אבל ארישא [בראשה של המשנה] העוסקת בעור שלא עובד – הריהו טמא בטומאה דאורייתא [שמן התורה].

ג ועוד שנינו במשנתנו שנחלקו תנאים בדינו של עור חזיר, שלדעת חכמים אין עור חזיר נחשב כבשר לענין הטומאה אלא עור חזיר של ישוב, ואילו לדעת ר' יהודה אף עור חזיר הבר נחשב כבשר. ומבררים: במאי קמיפלגי [במה הם חלוקים]? ומסבירים: מר סבר [חכם זה, חכמים סבור] כי האי [זה, עור חזיר הבר] הוא אשון [קשה], ולכן אין הוא נחשב כבשר, ואילו האי [זה, עור של ישוב] הוא רכין [רך], ולכן הוא נחשב כבשר. ואילו מר סבר [חכם זה, ר' יהודה, סבור] כי האי נמי רכין [זה, עור חזיר הבר, גם כן רך], ולכן הוא נחשב כבשר.

ד עוד שנינו במשנתנו כי עור חטרת (חטורת, דבשת) של גמל הרכה נחשב כבשר לענין הטומאה. ושואלים: וכמה, מה משך הזמן שנקרא הוא גמל הרכה, ודין עורו כדון בשרו? אמר עולא, אמר ר' יהושע בן לוי: כל זמן שלא טענה משא. ובבבבא דברי ר' יהושע בן לוי הללו בעי [שא] ר' ירמיה: אם הגיע זמנה של הגמל לטעון ואולם עדיין לא טענה בפועל, מהו דין עורו של הגמל? ועוד בעי [שא] אבבי בבבבא דברי ר' יהושע בן לוי: גמל זה שעדיין לא הגיע זמנה לטעון, ואולם טענה, מהו דין עורו? ואומרים כי שאלות אלה לא נפתרו ותיקו [תעמודנה] במקומן. ועוד נמסר בענין זה של גמל הרכה, כי יתיב [יש] ריש לקיש וקמיבעיא ליה [ונשאלה לו]: כמה גמל הרכה? אמר ליה [לו] ר' ישמעאל בר אבא: הכי [כך] אמר ר' יהושע בן לוי: כל זמן שלא טענה. אמר ליה [לו] ריש לקיש: תיב לקבלי [שב למוצי]. כלומר, אמרת לי דבר חשוב, ואני מכבד אותך שתשב לידי. וכיוצא בזה נמסר כי בזמן אחר יתיב [יש] ר' זירא וקמיבעיא ליה [ונשאלה לו] השאלה: כמה גמל הרכה? אמר ליה [לו] רבין בר חיננא: הכי [כך] אמר עולא, אמר ר' יהושע בן לוי: כל זמן שלא טענה. הוה קתני לה [היה רבין בר חיננא שונה אותה, את ההלכה הזו שוב לפני ר' זירא]. אמר ליה [לו] ר' זירא: פעם חדא הויא [אחת היה] לך, שכבר אמרת אותה כבר, ואין צורך לחזור. ומעירי: תא חזי [בוא וראה] מתוך השוואת המעשים מה בין תקיפי ארעא דישראל [תקיפי ארץ ישראל] כריש לקיש שהיה מפורסם בחומרתו ותיקפותו לחסידיו [לחסידי] ארץ בבל כר' זירא. שריש לקיש כיבד את זה שהשמיע דבר תורה, ואילו ר' זירא השיב בחריפות לאותו חכם שהשמיעו דבר תורה. ועוד שנינו במשנתנו כי עור הראש של עגל רך נחשב כבשר לענין הטומאה. ומבררים: כמה משך הזמן שהוא נקרא עגל הרך? עולא אמר: בן שנתו. ר' יוחנן אמר: כל זמן שיונק. איבעיא להו [ונשאלה להם לחכמי בית המדרש]: היכי קאמר [איך אמר] עולא בדיוק את דבריו, האם כוונתו לעגל שהוא בן שנתו והוא גם עגל שיונק.

עיונים

שמונה שרצים שמות שמונת השרצים המטמאים במיתתם נתפרשו בתורה (יזח לכב הטמא בשרץ השורץ על הארץ החולד והעכבר והצב למינהו. והאנקה והכח והלטאה והחומט והתנשמת". ויקרא יא, כט-ל). אכן אמרו חכמים כי אף משה רבינו עצמו התקשה בויהוים של שרצים אלה (מנחות כט,א). ובטעם הדבר כתבו המפרשים שהוא משום שיש בהם מינים רבים הדומים זה לזה ונבדלים בפרטים קטנים עד שמתחלפים הם לאדם (מהרש"א). וכתבו ראשונים כי "גם אלה השמונה, לא נוכל לדעתם באמת... כי אם מדברי קבלה" (ראב"ע).

ובא בתחילת רשימת שמונת השרצים השם הכולל "שרץ", ונחלקו המפרשים בפירושו. יש שאמרו שהכוונה היא לכלל היצורים הדקים והנמוכים הרוחשים על הארץ (רש"י עה"ת שם), ובשנינו מסוים כתב עוד כי נקרא השרץ כן על שום שאין הוא מתרומם מעל פני הקרקע: "כל דבר חי שאינו גבוה מן הארץ קרוי שרץ" (רש"י עה"ת בראשית א, ב). ויש שכתבו כי נקראים בעלי החיים הללו בשם "שרץ" על שום התנועה המתמדת, הרחישה על פני הקרקע שהם נתונים בה (רמב"ן שם, שכתב כי כן היא דעת תרגום אונקלוס).

שמו יעשה אדם עורות אביו ואמו שטיחין רש"י פירש כי שימושם של שטיחים אלה הוא כריפוד למיטה ולכסא מכובד (קתדרא), לשיבה עליהם. אכן גירסת הסוגיה בבבא (נה,א), ויעוין ב"גירסות" שלפנינו) היא "שמו יעשה אדם עורות אביו ואמו שטיחין לחמור", לומר שישנה אפשרות שיבוא אדם לקחת את עורות החיור לצורך שימוש מגונה ומשפיל. וכתבו ראשונים כי יש בני אדם הסבורים כי הרי זה ביטוי לחיבה שהוגה הבן להוריו, שהרי הוא מפשיט את עורם על מנת שיקיים אותו בידיו, לספור עליו ולשוחחו לפניו. ואולם לאמיתו של דבר יש דבר זה משום איסור מרובה: הן משום

ביטול מצות קבורה, והן משום הביון שבדבר (ריטבי"א, רמב"ן). ואחרים כתבו כי יש הנהיגים כן מטעמי כישוף, שיעור האדם מועיל בהם (כנזכר בדרך הבא), וככל שהעור בא מאדם היותר קרוב אליו, כן הוא מועיל יותר (שרית רבי"ז). ושאלו המפרשים מדוע נוקקים אנו לגזירה זו בטומאת העור כדי למנוע בני אדם מלנהוג כן, הרי איסור הוא ליהנות מן המת. והשיבו בדרכים שונות: שחמורה על בני אדם הטומאה יותר מאשר איסור הנאה (תוס' וכן בסוגיה בבבא שם בתירוצם הראשון). ועוד תירצו כי אין העור בכלל בשר המת, להיאסר בהנאה מדין תורה (תוס' שם בתירוצם השני). ועוד כתבו כי עשיית שטיחים מעור אדם הריהי נחשבת כתשמיש שלא כדרך הנאתו (מי נדה).

ומאן דמתני אסיפא אבל ארישא טומאה דאורייתא כתבו אחרונים כי נמצאנו למדים מן הדברים הללו (וכך גם נפסק להלכה, רמב"ם הלכות טומאת מת פ"ג הי"א) כי עור האדם כבשר, שמתמו מן התורה. ומכל מקום כשעיבדו, ואפילו לא עשה אלא מעשה של התחלת עיבוד העור (כמבואר בעמ' הבא) הריהו טהור מדין תורה. ומעתה יש להסיק כי הוא הדין אף לבשר אדם, שאם ביטלוהו – הריהו טהור מדין תורה. ומכאן יש מקום לדון אם מותרת השתלת בשר מת הבא מן האדם או השתלת עורו בגופו של כהן, האם דבר זה אסור לכהן שצריך להיזהר מטומאת המת. וקבעו כי מותר הדבר, מפני הטעם שאין לך ביטול גדול ממעשה ההשתלה בגופו של אדם חי, ולכן אין הבשר מטמא (שרית אג"מ).

הוה קתני לה כתבו אחרונים שראה רבין בר חיננא שאין ר' זירא נוהג בו כדרך שנהג ריש לקיש בר' ישמעאל בר אבא, שהושיבו כנגרו בדרך כבוד ונהג בו הידור. ולכן חשב רבין בר חיננא כי אפשר ור' זירא לא שמע יפה את דבריו, ומשום כך עמד והשמיעם שוב (ריעב"ץ).

מסורת הש"ס
ד. תוספתא חולין פ"ח, טו. פסחים מו,א. נדה נה,א.
ה. ירושלמי שבת פ"ד ה"א. תוי"כ שם. ילק"ש שם.
ו. נדה שם.
ז. תענית כג,ב. מגילה כב,ב.

גרסות

אמר עולא דבר בכתי"מ:
ואלו שעורותיהן אמר עולא דבר.
גזירה שמא יש בכתי"מ:
שמא.
יעשה אדם יש בכתי"מ:
יעשה.
שטיחין יש בכתי"מ:
שטיחין לחמור.
עור אדם שעבדו בכתי"מ:
עור אדם כי עבדי ליה.
כל שכן אסיפא בכתי"מ:
אסיפא דהא עבדי ליה.
ארישא טומאה דאורייתא בכתי"מ:
רישא מטמא דאורייתא.
בעי אביו לא הגיע זמנה לטעון וטענה מהו תיקו יש כתי"מ:
שחטורות בהם מליס אלה.
רבי ישמעאל בר אבא בכתי"מ:
ר' שמעון בר אבא.
יתבי רבי זירא – חדא יש בכתי"מ:
ותו הוה יתיב רב אסי וקמבעיא ליה וכמה גמל הרכה א"ל ר' שמעון בר אבא הכי אמר ריב"ל כל זמן שלא טענה הוה תני לה ואמר לה ואמר לה א"ל חדא.
אמרת בכתי"מ:
אמרתה.
עולא אמר בן בכתי"מ:
אמר עולא בן.

וכנגד דעה זו אמר ליה [לר] ר' יוחנן לעולא כי כל זמן שהעגל יונק חלב הריהו נחשב כ"עגל הרך", גם אם העגל הוא בן למעלה משנה. ונמצא לפי הסבר זה של הבעיה כי עולא מצריך שיתקיימו בו שני תנאים, ולדעת ר' יוחנן די בכך שהעגל יונק. או דלמא [שמא] "עגל רך" [הוא עולא אומר]. בין שעגל זה יונק ובין שאינו יונק. וכנגד דעה זו אמר ליה [לר] ר' יוחנן לעולא כי אין "עגל רך" אלא זה שהוא גם בן שנתו והוא גם שיונק. ונמצא שלפי הסבר זה ר' יוחנן הוא שמצריך שיתקיימו בו שני תנאים, ואילו לדעת עולא די בכך שהוא בן שנתו? ומציעים: תא שמע [בוא ושמע] פתרון לבעיה זו ממה שר' יוחנן אמר בלשונו "כל זמן שיונק", ואם איתא [יש] מקום לצד השני, שלדעת ר' יוחנן צריכים אנו גם שיהא העגל בן שנתו, "והוא שיונק" מיבעי ליה [צריך היה לו לומר]. שהרי תנאי זה של יניקה בא תוספת לתנאי הראשון שהוא בן שנתו. ומסכמים: אכן שמע מינה [למד מ כאן] שכן הוא, ונפתרה בכך הבעיה.

א ומביאים עוד בדין עור הראש של עגל הרך. בעא מיניה [שאל אותם] ריש לקיש מר' יוחנן: עור הראש של עגל הרך שעדיין הוא ראוי לאכילה, מהו שיטמא טומאת אוכלים, האם רואים אנו אותו כעור או כבשר? אמר ליה [לר] ר' יוחנן בתשובה: אינו מטמא. אמר ליה [לר] ריש לקיש: והרי לימדנו רבינו את זו ששינו במשנתנו אלו שעורותיהן כבשרן ובכללם הוא גם עור הראש של עגל הרך! אמר ליה [לר] ר' יוחנן לריש לקיש: איד תקניטני בקושיה זו, כי בלשון יחיד אני שונה אותה את המשנה הזו, שהיא דעת תנא יחיד, ולא "סתם משנה" שהלכה כמותה. דתניא [שכן שנויה ברייתא] בדינו של השוחט את קרבן העולה על מנת להקטיר [להקריב] כזית מעור שתחת האליה [הזנב] של הכבש, אם כרי להקטירו חוץ למקומו [חוץ לעורה] — הרי זה הקרבן פסול, ואולם אין בו עונש כרת לאוכלו. ואם שחט

מסורת הש"ס
 א. פסחים פד, א.
 ב. פסחים שם. חולין נה, א. ע, א. קלד, א.
 ג. חולין נה, ב. ירושלמי פסחים פ"ז הי"א.
 ד. שבת קז, א. תוי"ט פ"א, לא. ילק"ש תורה תקלו.

גרסות

דלמא עולא בן שנתו בכת"י: **דלמא בן שנתו** יש בכת"י: **דלמא עולא אמר בן שנתו**.

ואמר ליה רבי יוחנן בן שנתו הוא יש בכת"י: **וא"ל ר"י והוא**.

לימדנו בכת"י: **הוא למדתנו**. **בלשון יחיד** יש בכת"י: **שבלשון יחיד**.

כזית מעור שחתת בכת"י: **מעור שתחת**.

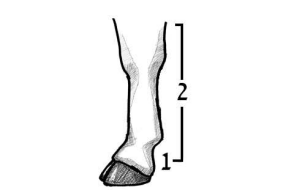
אבלום בכת"י: **אבליים** יש בכת"י: **אבליים** וכן יש בכת"י: **אבליים** וכן: **אבליים**.

שמעון בן יהודה יש בכת"י: **שמעון עיכוס** בכת"י: **עכו** יש בכת"י: **עיטוש**.

אמר ארכובה. המשך בהשלמות.

החיים

עור בית הפרסות

(1) שיטת רב
(2) שיטת ר' חנינא

העולם

אבלום

יישוב בארץ ישראל (נקרא גם: אבילין, אבילין, אבולין, האובלין ועוד). הכפר הערבי עבלין הנמצא צפונית מזרחית לשפרעם, משמר בקרבו את השם העברי העתיק. חשיבותו של היישוב אבליים נבעה בין השאר ממיקומו על הדרך המובילה ממצרים לדמשק ולבבל, שבה עברו שירות המסחר. במהלך הדורות אף נבנתה במקום זה מצודה צבאית ששמרה על הדרך. אבליים היה מקום מושבם של התנא ר' אלעזר בן יהודה ור' יוסף בן פרידא (אבות ביקר שם רבו ר' אלעזר הגדול). במקום נמצאו חורבות עתיקות, ובהן חלק מבית כנסת שמומן התלמוד, וכתובת בארמית במשקוף בית כנסת זה.

כפר עיכוס

כפר עיכוס מוזהה עם היישוב כפר עכו שבין סכני ויודפת. שמו של המקום, למרות המרחק הרב יחסית ממנו עד עכו, הינו מהתקופה בה היישוב היהודי בגליל היה קטן למדי, והמקום נכלל ב"יתחום עכו". המקום נזכר בדברי יוסף בן מתתיהו המתייחסים לתקופת המרד הגדול בשנת 67 לספ"ה כ אחד המקומות המבוצרים בגליל התחתון. מן הנמסר בברייתא (תענית כא, א) כפר עכו נחשב כ"יעיר קטנה שמוציאה חמש מאות רגלי", וייתכן שמונה זה ש"רגלי" כוונתו למספר אנשי הצבא שגוייסו ממקום זה. ויש הסבורים, בחסתמך על מניין זה, כי מספרם הכולל של אנשי המקום היה באותה עת כ-2500 נפש.

וקאמר ליה רבי יוחנן כל זמן שיונק מילמא, דלמא הוא דבעינן. והכי קאמר רבי יוחנן: צנן שנתו שפיר קאמרת דהו"ק "רך", אכל הנקה לא הוזכר לפחות: דלס פירש בתוך שנתו — לא יהא רך, אלא להוסיף: אפילו לאחר שנתו. או דילמא עולא בן שנתו קאמר — אכל הנקה לא מעלה ולא מוריד, וקאמר ליה רבי יוחנן אף הנקה נמי בעינן. כל זמן — משמע להוסיף צא. אל תקניטני — להשיב לי ממנה. שבלשון יחיד אני שונה אותה — משנה, ולא צלשון סתם משנה. שאני אומר: אלעזר בן יהודה פְּגַרָה, כדמניא — המחשב בדבר שאין דרכו לאכול — כגון לאכול למחר דבר שאין דרכו לך, כגון לֵבַב או להקטיר למחר דבר שאין דרכו להקטיר, כגון צמר שלמא וחטאת ואשם ושירי מנחה או עור העולה — אינה לל לפסול ולא לפגל, עד שישחט לאכול למחר דבר שדרכו לאכול, או להקטיר למחר דבר שדרכו להקטיר. ועור שתחת האליה הרי הוא כבשר, ו"דבר שדרכו להקטיר" קרינא ציה, אס עולה היא, ומועיל לפגל אס הקרבן נמחשצת מן לזמנו או לפסולו נמחשצת מן למקומו. וחייבין עליו כרת — האוכל ממנו, אפילו צומנו. וכל שמנו חכמים לענין טומאה שהוא כבשר — שלא מינו כאן ושנו צנהמה טהורה להביא עור בית הבושת — של נקבה צמחטת או גלגלמים. והאי דלא מנייה צרישל כי הניך — משום דלימיה עולה, ומנל עולה קאי. אלמא, האי מנא הוא דמשי לכו צמר, אכל מנא קמא לא קרי צמר, אלא עור שתחת האליה לחודיה. עור הפרסות ממש — ולא עור שעל עמם השוק מן הקרסולים עד הארכובה, רכובה המכונה עם הראש — כל עור שעל עמם השוק מרכובה התחמונה שחומקין צערת הפשטה צהמה. הטמאים — ה"א ימירא קדריש לרבות עורות — שלים רכין, שיהי כצמר. ומאי ה"א ימירא נמי ריבין (חולין קיב, ב) זינן ורוטנין וקיפה שלהן, ועור הרין נמי אימא כדדייהו, דהי מינייהו מפקת איהו נמי אכללא הוא. האי הטמאים — צמר דמשיניהו לכולהו כמי.

וְאָמַר לִיה רַבִּי יוֹחָנָן: פֶּל זְמַן שְׂיוֹנֵק. או דְּלָמָּא: עוֹלָא בְּן שְׁנָתוֹ קָאָמַר, בֵּין יוֹנֵק וּבֵין שְׂאִינוֹ יוֹנֵק, וְאָמַר לִיה רַבִּי יוֹחָנָן: בְּן שְׁנָתוֹ — וְהוּא שְׂיוֹנֵק? תָּא שְׂמַע: רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, פֶּל זְמַן שְׂיוֹנֵק. וְאִם אֵיתָּא, וְהוּא שְׂיוֹנֵק" מִיִּבְעֵי לִיה. שְׂמַע מִיָּנָה.

א **בְּעַא מִיָּנָה רִישׁ לְקִישׁ מִרְבִּי יוֹחָנָן: עוֹר הָרֹאשׁ שֶׁל עֶגְל הָרֶךְ מֵהוּ שְׂיֻטְמָא? אָמַר לִיה: אֵינּוּ מְטַמְּא. אָמַר לִיה: לִימְדַתְּנוּ רַבִּינוּ "אֵלּוּ שְׂעוּרוֹתֶיהֶן כְּבָשָׂרָן, וְעוֹר הָרֹאשׁ שֶׁל עֶגְל הָרֶךְ"!** **אָמַר לִיה: בְּאֵל תְּקַנִּיטְנִי, בְּלִשׁוֹן יָחִיד אֲנִי שׁוֹנֶה אוֹתָהּ. דְּתַנֵּיא: יְהוֹשֻׁחַט אֶת הָעוֹלָה לְהַקְטִיר פְּזִית מְעוֹר שְׂתַחַת הָאֲלִיָּה, חוּץ לְמָקוֹמוֹ — פְּסוּל וְאִין בּוּ פְּרַת, חוּץ לְזַמְנוֹ — פִּיגוּל וְחִיִּיבִין עָלָיו פְּרַת. אֶלְעֹזֵר בֶּן יְהוּדָה אִישׁ אַבְלוּם אוֹמַר מְשׁוּם רַבִּי יַעֲקֹב, וְכֵן הָיָה רַבִּי שְׂמַעוֹן בֶּן יְהוּדָה אִישׁ כְּפָר עֵיכּוּם אוֹמַר מְשׁוּם רַבִּי שְׂמַעוֹן: אָחַד עוֹר פְּרָסוֹת, וְאָחַד עוֹר הָרֹאשׁ שֶׁל עֶגְל הָרֶךְ, וְאָחַד עוֹר שֶׁל תַּחַת הָאֲלִיָּה, וְכֹל שְׂמִנּוֹ חֲכָמִים גְּבִי טוֹמְאָה שְׂעוּרוֹתֶיהֶן כְּבָשָׂרָן, לְהַבִּיא עוֹר שֶׁל בֵּית הַבּוֹשֶׁת, חוּץ לְמָקוֹמוֹ — פְּסוּל וְאִין בּוּ פְּרַת, חוּץ לְזַמְנוֹ — פִּיגוּל וְחִיִּיבִין עָלָיו פְּרַת.**

ב **"וְעוֹר בֵּית הַפְּרָסוֹת". מַאי "בֵּית הַפְּרָסוֹת"? רַב אָמַר: בֵּית הַפְּרָסוֹת מְמַשׁ. רַבִּי חֲנִינָא אָמַר: רְכוּבָה הַנִּמְכָּרֶת עִם הָרֹאשׁ.**

ג **"וְעוֹר הָאֲנָקָה". תָּנוּ רַבָּנַן: ה"ה טְמֵאִים" — לְרַבּוֹת עוֹרוֹתֶיהֶן כְּבָשָׂרָן. יְכוּל אֶפְּיֵלוּ כּוֹלָן — תְּלַמּוּד לׁוֹמַר**

ועוד שנינו במשנתנו כי אף עור בית הפרסות נחשב כבשר לענין הטומאה. ומבררים: מאי [מה פירושו] "בית הפרסות"? רב אמר: הכוונה לעור שעל ביה הפרסות ממש, החלק שמתחת לקרסולים. ר' חנינא אמר: הכוונה היא לעור הרכובה (הארכובה, הברך) הנמכרת עם הראש, הוא הפרק התחתון של הרגל שהקצבים מוכרים עם הפרסה ("הראש"), עצם השוק מן הברכים ותחתיהן, שעור זה נחשב כבשר. ועוד שנינו במשנתנו כי עור האנקה והכח והלטאה והחומט (שהם ארבעה שרצים מן השמונה הכתובים בפרשת השרצים המטמאים), נחשב כבשר לענין טומאה. ומביאים עוד בענין זה, תנו רבנן [שנו חכמים בברייתא] על הכתוב בפרשת השרצים "וזה לכם הטמא בשרץ השורץ על הארץ החולד והעכבר והצב למינהו. והאנקה והכח והלטאה והחומט והתנשמת. אלה הטמאים לכם בכל השרץ כל הנוגע בהם יטמא עד הערב" (ויקרא יא, כט-לא): המלה "הטמאים" באה לרבות שאף עורותיהן של אלה (אנקה, כח, לטאה, חומט) נחשבים כבשר לענין הטומאה. יכול יא כן הדין אפילו בכל השרצים כולן, שהיו עורותיהם נחשבים כבשרם? לכך תלמוד לומר (מלמדנו הנאמר)

עיונים

ואם איתא והוא שיונק מיבעי ליה שמע מינה שני צדדי הבעיה מעלים אפשרויות הבנה שונות הן בדעת עולא והן בדעת ר' יוחנן, ואולם כיון שר' יוחנן אמר את דבריו כתגובה לדברי עולא. מתוך שנבין את דברי ר' יוחנן, יובנו גם דברי עולא. והועלו שתי אפשרויות: האחת היא שר' יוחנן בא לצמצם את התנאים שהציב עולא, ואמר שאין צורך בשני תנאים (בן שנתו, ויונק) כדברי עולא, אלא די בתנאי האחד — שהוא יונק (ואפילו העגל הוא לאחר שנתו). והאפשרות השניה שר' יוחנן בא להוסיף ולומר שלא די בתנאי האחד שהוא בן שנתו, כדברי עולא, אלא צריך תנאי נוסף שהוא יונק. ופתרונה של הבעיה נסמך על נוסח לשונו של ר' יוחנן "כל זמן שיונק" (ולא "כל שיונק") שמשמעה שבא ר' יוחנן לצמצם במספר התנאים. אכן הקשו ראשונים מדוע אין להעלות הצעה נוספת: שלדעת עולא הגדרת "עגל רך" תלויה רק בהיותו בן שנתו, בין אם הוא יונק ובין אם אין הוא יונק. ואילו לדעת ר' יוחנן הגדרת "עגל רך" תלויה רק בהיותו יונק, בין אם הוא בן שנתו ובין אם אין הוא בן שנתו? והשיבו שמנסח הדברים משמע שר' יוחנן מקבל את דברי עולא בעיקרם, ועליהם הוא מוסיף או מפחית (תוס'). ועוד כתבו שמוסכם על הכל שעגל שאינו יונק (ואפילו הוא בתוך שנתו) הינו פחות רך מעגל היונק (אף לאחר שנתו). ומעתה אם סבור עולא שבכלל "עגל רך" הוא גם זה שאינו יונק — ברור לנו שסבור עולא שגם עגל שיונק לאחר שנתו הוא בכלל "עגל רך". ונמצא איפוא שלא נחלק כלל ר' יוחנן על עולא (תוס' בשם ר' יעקב מקורביל).

עור הראש של עגל הרך מזהו טומא כתבו ראשונים ששאל ריש לקיש את ר' יוחנן שאלה זו משום שבאה לפניו שאלה זו בפועל, ונוקק ריש לקיש להכריע בה הלכה למעשה. שהרי ידע ריש לקיש את הנאמר במשנתנו, אלא שלא ידע ריש לקיש אם דברי משנתנו הם המסקנה להלכה (תוס').

תוספות

ואם איתא והוא שיונק מבעי ליה — תימה: אכתי הוה מצי למבעי, או דילמא הכי קאמר: עולא בן שנתו, בין יונק בין שאין יונק. ואמר ליה רבי יוחנן כל זמן שיונק, בין בן שנתו בין שאין בן שנתו: ויש לומר: דלא מסתברא דבעי לאפילונו כולי האי, ולהכי לא בעי הכי. והרב רבינו יעקב מקורביל תירץ: דכולל שמעתין סברה דיותר קשה אפילו תוך שנתו כשאין יונק, מיונק אחר שנתו. ולכן כיון דרבי יוחנן "כל זמן שיונק" קאמר — אם כן, פשיטא דעולא "והוא שיונק" קאמר. דאי תוך שנתו, בין יונק בין שאינו יונק קאמר — אם כן, כל שכן לאחרי שנתו אם הוא יונק, דחשיב ליה "רך". אם כן, מה הוסיף רבי יוחנן "כל זמן שיונק"? הא עולא מודה, דכל שכן הוא!

עור הראש של עגל הרך מזהו שיונק — על מעשה היה שואל, היאך הלכה דמתניתין הוה ידע, כדפריך מינה לרבי יוחנן בסמוך.

העולם

יישוב בארץ ישראל (נקרא גם: אבילין, אבילין, אבולין, האובלין ועוד). הכפר הערבי עבלין הנמצא צפונית מזרחית לשפרעם, משמר בקרבו את השם העברי העתיק. חשיבותו של היישוב אבליים נבעה בין השאר ממיקומו על הדרך המובילה ממצרים לדמשק ולבבל, שבה עברו שירות המסחר. במהלך הדורות אף נבנתה במקום זה מצודה צבאית ששמרה על הדרך. אבליים היה מקום מושבם של התנא ר' אלעזר בן יהודה ור' יוסף בן פרידא (אבות ביקר שם רבו ר' אלעזר הגדול). במקום נמצאו חורבות עתיקות, ובהן חלק מבית כנסת שמומן התלמוד, וכתובת בארמית במשקוף בית כנסת זה.

הפסיק הענין — ולא קאי האי "אלה" אלא אקרא צמרא "האנקה והכח והלטאה והחומט והתנשמת אלה הטמאים" וגו', ולא אקרא קמא, ד"למיניהו" האמור נסוף פסוק ראשון, הפסיקו לומר שאינן מין אחד. אומן האמורים נפסוק ראשון תלוקים מהאמורים נפסוק השני. וליחשב נמי — צמתימין. תנשמת — דהא איהו נמי

צקרא צמרא כתיבו רב תנא הוא ותני תנשמת — רצ דמשני "למיניהו" הפסיק, אלמא "הטמאים" אכל הני דקרא צמרא קאי, תנא הוא, ותני תנשמת צמרותיהן כצמרא. תנא דידן סבר לה כרבי יהודה — כלומר, לא יליף טעמא מ"הטמאים", אלא מסצרא דגישתא: כל שאין ממש צמרון, שהוא כך ואין לו ממש עור, קרי "צמרא". כרבי יהודה, דאמר: הלטאה כחולדה — אלמא, לאו אקרא סמין. והאי דלא מודי ליה תנא דידן בהלטאה — צמא פליגי, תנא קמא סבר: גישתא ידידה — לאו גישתא הוא. וכרי יהודה סבר: גישתא הוא. שטלאה — לשון טלאי. אלמא, מכיון שנטלה מתורת צמרא ותנה לתורת עור — צמלה. והאי נמי, כיון ששטקן לפני הדורסן או שצרכן על רגלו להלך צמא אף על פי שלא הילך טלאה — הוי מעשה לצמלו. (עבוד) לגבול — הלש עיסתו צמרה, והוא שכיב לצמל הבית, וזריך למיס להטביל כליו — יטריח עצמו ארבעה מילין, עד שגייע למקוה ויטביל. ויותר מכאן אין עליו לטרוח מן הסתם, אלא אם כן נותן לו צמל

הבית שזכר הליכה. ולתפלה — המהלך צריך וגמר צמלו ורואה ללון מצעוד יוס — אם יש צמא הכנסת לפניו עד ארבעת מילין, יטריח וילך שם כדי שיתפלל. ולנטילת ידים — לאכילה, ואין לו מים, ויש מים לפניו לסוף ארבעה מילין — ימתן עד שגייע למים.

תוספות

למיניהו הפסיק הענין — תימה: דאמר לעיל (קיב,ב) דהאי "הטמאים" לאסור צירין ורוטבן, דהתם נמי למיניהו הפסיק הענין, דפסוק אחד הוא, לפירוש הקונטרס: ויש לומר: דהכא כל הנהו דממעטינן, אית להו גישתא, סברא הוא לאוקומי אהנד דכתיב בטר "למיניהו". ואף על גב דכתיבא תנשמת בהדיהו, דיש לה גישתא, ומרבינן לה. אבל צירין ורוטבן דלעיל — סברא הוא לאוקומי בכולהו.

למיניהו הפסיק הענין — קצת תימה: כיון דהפסיק הענין, למה לי "אלה"? **כרבי** יהודה דאזיל בטר גישתא — פירש בקונטרס: דלית ליה דרשא ד"הטמאים". ולפירושו לא הוי תנא דברייתא, לא רבי יהודה ולא בר פלוגתיה, ובחנם קאמר "רב תנא הוא ופליגי", דהא תנא דברייתא כוותיה! ויש לפרש: דכולהו אית להו דרשא ד"הטמאים", ומוקי מסברא רבויא בהנהו דלית להו גישתא, ומיעוטא בהנהו דאית להו גישתא, ולית להו "למיניהו" הפסיק הענין. אבל רב דאית ליה "למיניהו" הפסיק הענין — על כרחך פליג עליהו, וחשיב תנשמת.

אוזן חמור שטלאה לקופה טהור — ונתבטל הבשר שהיה באוזן. פירש הקונטרס: דפריך דהכא נמי במתניתין להוי סגי בהנחה לפני הדורסן בלא הלוך. ותימה: אם כן, מאי משני "טלאה, אפילו דלא הילך", דאכתי תקשה: ליתני במתניתין הנחה לפני הדורסן בלא הלוך! על כן נראה דהכי פירושו: הילך — אין, טלאה — לא. מודא קתני במתניתין "טלאה", דסלקא דעתך דטלאה גרע מהילך. ומשני: "טלאה, אף על גב דלא הילך" — כלומר, כך לי זה כמו זה, ואין חדוש בזה יותר מבזה. **לגבל** — פירש הקונטרס: מי שיש לו לגבל עיסת חבירו בטהרה, צריך לטרוח עד ארבעה מילין להטביל כליו. ולפי זה לא קאי "לפניו" ו"לאחריו" אגבל — דאין רגילות להשכיר אדם בדרך לעשות לו עיסה. ונראה כפירוש הערוך, דפירש: אם יש גבל העושה עיסה בטהרה ברחוק ארבעה מילין — ימתין עד שגייע לאותו גבל, ומיירי באדם ההולך בדרך. ומיהו מה שפירש בערוך לתפלה: לרחוץ ידיו לתפלה — אין נראה. דהיכי דמי? אי דמטא זמן צלויי — הא לייט עלה אביי בברכות (טו,א) אמאן דמהדר אמאי בעידן צלותא, דכתיב "ארחץ בנקיון כפיי", כל מידי דמנקי. ואי לא מטא זמן תפלה — מאי אירא ארבעה מילין, אפילו טובא נמי! ונראה כפירוש הקונטרס: דלענין להתפלל בעשרה איירי. ותימה: דאמאי לא חשיב עבודה, דבסמוך? ועוד: למאן דחשיב עבודה, אמאי לא חשיב שלשים ריס, דפרק "לא יחפור (בבא בתרא כג,א), דמדת המיל שבעה ומחצה ריס? ורבינו חננאל פירש: לתפלה — לטבול לתפלתו. דאף על גב דקיימא לן (חולין קלו,ב) כרבי יהודה בן בתירא בדברי תורה — הני מילי, ללמוד ולקריאת שמע, אבל לתפלה — לא. אי נמי: לא סבירא ליה דרבי יהודה בן בתירא. ולפירוש רבינו חננאל ניחא דהא חשיב עבודה, דלא חשיב אלא הנך תלתא שהן ענין טהרה. מאן דחשיב עבודה — שהיא כמו מענין טהרה, שמטתה דעור חמור הטומאה, ולהכי חשיב לה ולא חשיב ההיא דשלשים ריס.

"אלה" — שרק באלה נוהג דין זה, ולא באחרים. ותוהים: והא (והרי) המלה "אלה" אכולהו כתיבי [על שמונת השרצים כולם היא כתובה]! אמר רב: במה שנאמר "למיניהו" אחר החולד והעכבר והצב הפסיק הענין, ללמדנו שאין הריבוי הנלמד מהמלה "הטמאים" מתייחס גם אליהם. ומקשים: וליחשוב נמי [ושיחנה] גם כן את התנשמת בכלל אלה שעורותיהם כבשרם, שהרי המלה "הטמאים" מתייחסת לכל הנאמר בפסוק שקדם לה, ואף התנשמת נזכרת שם! אמר רב שמואל בר יצחק: אכן רב שדרש כן מן הכתוב, תנא הוא, ותני [ושנה] גם תנשמת בין אלה שעורותיהם כבשרם, שלא כמשנתנו. ושואלים: והא תנא דידן לא תני [והרי התנא שלנו לא שנה] תנשמת, ומדוע לדעתו התנשמת אין עורה כבשרה? אמר רב ששת בריה [בבן] של רב אידי: תנא דידן סבר לה [התנא] שלנו שבור [כדעת ר' יהודה הסבור שדין הלטאה (אף שהיא כתובה בתורה באותו פסוק בו נכתבו האנקה והכח והחומט) כדין החולד (הכתוב בפסוק הקודם), שאין עורם כבשרם, וטעמו של ר' יהודה אינו מדרשת הכתוב "הטמאים" (כדרך שאמר רב) אלא משום דאזיל בטר גישתא [שהולך אחר המיטושו], שבכל אחד מן השרצים הללו על פי מישוש עורם יש לקבוע אם הריהו כבשר. ולכך סבור התנא של משנתנו כי עורם של

"אֵלֶּה". וְהָא "אֵלֶּה" אֶפְוֵלְהוּ כְּתִיבִי! אֶמַר רַב: "לְמִינְהוּ" הַפְּסִיק הָעֲנִין. וְלִיחְשׁוּב נְמִי תְנַשְׁמַת! אֶמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר יִצְחָק: "רַב תְּנָא הוּא, וְתִנִּי תְנַשְׁמַת. וְהָא תְנָא דִידָן לָא תִנִּי תְנַשְׁמַת! אֶמַר רַב שְׁשֵׁת בְּרִיהַ דְרַב אִידִי: 'תְנָא דִידָן סִבְר לָהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה, דְאָזִיל בְּתַר גִּישְׁתָּא, וּבְגִישְׁתָּא דְהִלְטָאָה קְמִיפְלָגִי.

ד "וכולץ שעֵיבֵדָן" [וכו']. הִילָךְ — אִין, לָא הִילָךְ — לָא. וְהָא תִנִּי רַבִּי חֲזִיא: אוּזָן חֲמוֹר שְׁטָלְאָה לְקוֹפְתוֹ — טְהוּרָה. טְלָאָה — אָף עַל גַּב דְלָא הִילָךְ! — לָא, טְלָאָה. הִילָךְ — אִין, לָא הִילָךְ — לָא. יְפַמָּה כְּדִי עֲבוּד? אֶמַר רַב הוֹנָא אֶמַר רַבִּי יַנָּאי: אַרְבַּעַת מִילִין.

ה רַבִּי אֲבָהוּ מְשׁוּם דְרִישׁ לְקִישׁ אֶמַר: "לְגַבְל, וְלַתְּפִלָּה, וְלִנְטִילַת יָדַיִם — אַרְבַּעַת מִילִין. אֶמַר רַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק:

גרוסת

אכולהו כתיבי בכתיימי: **אכולהו כתיב.**

שמואל בר יצחק בכתיימי: **בר רב יצחק** ויש בכתיימי: **נחמן בר יצחק.**

רב תנא הוא ותני יש בכתיימי: **רב תני.**

ששת בריה דרב אידי בכתיימי: **שישא בריה דרב אידי.**

דאזיל בטר גישתא ובגישתא בכתיימי: **דאמר זיל בטר גושתא** ובגושתא.

הונא אמר רבי ינאי בכתיימי: **איניא אי"ר ינאי** ויש בכתיימי: **חוניא ארי"י** וכן: **תנינא ארי"י.**

רבי אבהו משום דריש לקיש אמר בכתיימי: **א"ר אבהו אמר ר"ל.**

החריים

מיל מקור המלה הוא בלטינית mile, מידת אורך השווה לאלף פסיעות (כפולות). מידה זו היא גם מידת אלפיים אמה, ושיעורה בימינו 960–1200 מטרים (לפי השיטות השונות בשיעורים).

מבאים מילין, מביאים עוד הלכות שיש בהן בענין שיעור זמן זה. ר' אבהו משום [בשם] ריש לקיש אמר כי לגבול (מי שמקצועו ללוש עיסה) המקפיד ללוש את עיסתו בטהרה, והריהו שכיב לבעל הבית, ונצרך הוא למי מקוה כדי לטהר בהם את כליו, מה יעשה? עד מרחק ארבעה מילים — יטריח עצמו ויטביל, ואולם מעבר לכך — אין לו לטרוח, אלא אם כן בעל הבית נותן לו שכר הליכה. וכיוצא בדבר לענין תפלה, באדם המהלך בדרך וצריך להתפלל. אם יש בית כנסת לפניו במרחק שעד ארבעה מילין — יטריח עצמו, וילך שם, כדי להתפלל בבית הכנסת. ואולם מעבר לכך, לא הצריכהו לטרוח כל כך. וכן לענין נטילת ידים לאכילה, למי שאין לו מים לנטילה. שאם יש מים לפניו בסוף ארבעת מילין — ימתין מלאכול עד שיבוא לשם. ובענין דברי ר' אבהו הללו אמר רב נחמן בר יצחק:

האנקה והכח והחומט מישוש עורם מוכיח שדין עורם כדין בשרם. ובגישתא [ובמיטושו] שעל הלטאה קמיפלגי [הם חלוקים] האם יש בו כדי לקבוע שזה עור קשה [כדעת ר' יהודה] או עור רך [כדעת התנא הראשון].

ויעוד שנינו במשנתנו כי כל העורות כולץ הנחשבים כבשר, שעֵיבֵדָן או ששטחם על הקרקע והילך עליהם — יצאו מכלל בשר, והריהם עור לכל דבר, ואינם טמאים. ושואלים: מדיוק הדברים ניתן ללמוד כי דווקא אם הילך עליהם — אין [כן] ואין הם עוד נחשבים בשר. ואולם אם לא הילך עליהם — לא פסקו מלהיחשב כבשר. והא תני [והרי שנה] ר' חייא בדינו של אוזן חמור שטלאה (שעשאה לשימוש כטלאי) לקופתו (סל) שבטלה בכך מתורת בשר, והיא בכלל עור, ולכך היא טהורה מטומאת נבילה. הרי שבעצם זה שטלאה התבטלה מדין בשר. ונאמר כן גם לענייננו, שבעצם זה ששטח את העור על הקרקע לפני ההולכים, או שכרכו סביב רגלו, ביטלו מתורת בשר, ואף על גב [אף על פי] שעדיין לא הילך בפועל על העור, שיידחה בכך מתורת בשר! ודוהים: לא, אין זו קושיה. שכן טלאה — הרי זה מעשה שנעשה בעור, ובא המעשה וביטלו מתורת בשר. ואולם פרישת העור על הקרקע או כריכתו על הרגל אינם נחשבים כמעשה המבטל, אלא ההילוך בפועל על העור. ולכך אם הילך — אין [כן] התבטל העור מכלל בשר, ואם לא הילך — לא התבטל מכלל בשר. ובדין זה של ביטול עור מתורת בשר אם הילך עליו, שנינו שצריך שיהלך על העור כדי עיבור. ומבררים: כמה זמן הוא "כדי עבוד"? אמר רב הונא שכך אמר ר' ינאי: הרי זה משך זמן הליכה של ארבעת מילין.

כיון שהוזכר למעלה שיעור הזמן של הילוך ארבעה מילין, מביאים עוד הלכות שיש בהן בענין שיעור זמן זה. ר' אבהו משום [בשם] ריש לקיש אמר כי לגבול (מי שמקצועו ללוש עיסה) המקפיד ללוש את עיסתו בטהרה, והריהו שכיב לבעל הבית, ונצרך הוא למי מקוה כדי לטהר בהם את כליו, מה יעשה? עד מרחק ארבעה מילים — יטריח עצמו ויטביל, ואולם מעבר לכך — אין לו לטרוח, אלא אם כן בעל הבית נותן לו שכר הליכה. וכיוצא בדבר לענין תפלה, באדם המהלך בדרך וצריך להתפלל. אם יש בית כנסת לפניו במרחק שעד ארבעה מילין — יטריח עצמו, וילך שם, כדי להתפלל בבית הכנסת. ואולם מעבר לכך, לא הצריכהו לטרוח כל כך. וכן לענין נטילת ידים לאכילה, למי שאין לו מים לנטילה. שאם יש מים לפניו בסוף ארבעת מילין — ימתין מלאכול עד שיבוא לשם. ובענין דברי ר' אבהו הללו אמר רב נחמן בר יצחק:

דלענין להתפלל בעשרה איירי. ותימה: דאמאי לא חשיב עבודה, דבסמוך? ועוד: למאן דחשיב עבודה, אמאי לא חשיב שלשים ריס, דפרק "לא יחפור (בבא בתרא כג,א), דמדת המיל שבעה ומחצה ריס? ורבינו חננאל פירש: לתפלה — לטבול לתפלתו. דאף על גב דקיימא לן (חולין קלו,ב) כרבי יהודה בן בתירא בדברי תורה — הני מילי, ללמוד ולקריאת שמע, אבל לתפלה — לא. אי נמי: לא סבירא ליה דרבי יהודה בן בתירא. ולפירוש רבינו חננאל ניחא דהא חשיב עבודה, דלא חשיב אלא הנך תלתא שהן ענין טהרה. מאן דחשיב עבודה — שהיא כמו מענין טהרה, שמטתה דעור חמור הטומאה, ולהכי חשיב לה ולא חשיב ההיא דשלשים ריס.

אורה ההלכה

אוזן חמור שטלאה לקופתו אוזן נבלת חמור שטלאה לכפיפתו — טהורה. כ"ר חייא. (רמב"ם ספר טהרה הלכות שאר אבות הטומאה פ"א ה"ט).

מה כדי עבוד... ארבעת מילין עור נבלת חיה שדינו לענין טומאה כבשרו (ראה אורח ההלכה לעיל דף קכב,א), אם עיבדו או שהלך בו כדי עבודה — הריהו טהור. וכמה הוא שיעור כדי עבודה — ארבעה מילין. כרב הונא בשם רבי ינאי. (רמב"ם שם).

לגבל... ארבעת מילין לא יעשה אדם עיסתו בטומאה לכתחילה אלא יזהר וישתדל ויטהר עצמו וכליו כדי להפריש חלה טהורה. היה בינו ובין המים יותר מארבעה מילים — יעשה בטומאה ויפריש חלה טמאה. כ"ר אבהו בשם ריש לקיש. (רמב"ם ספר זרעים הלכות ביכורים פ"ח ה"א).

ולתפלל... ארבעת מילין קורם התפילה צריך לרחוץ ידיו במים, אם יש לו — עד הפרק, ורק אחר כך מתפלל. ואם אין לו — צריך לחזור אחריהם עד פרסה כ"ר אבהו בשם ריש לקיש, וכפירוש הרמב"ם בדבריו. והוא דווקא כשהוא הולך בדרך והמים נמצאים לפניו, אבל אם צריך לחזור לאחוריו למקום מים, עד מיל — חזור, יותר ממיל — אינו חוזר. ואם מתיירא שבתוך כך יעבור זמן התפילה — ינקה ידיו בצרור או בעפר או בכל דבר המנקה. והביא במ"ב שעת הרמב"ם שבכל ענין שצריך ליטול ידיו אם לא נטל וגם לא ניקה אותן בצרור, אפילו בדיעבד — אין תפלתו תפילה. וצריך עיון מה יחא דינו הלכה למעשה. ועיין בביאור הלכה שכתב שאינו חוזר ומתפלל. (רמב"ם ספר אהבה הלכות תפלה ונשיאת כפים פ"ד ה"א—ב. שו"ע א"ח צב, ד).

עיונים

תנא דידן סבר לה כרי יהודה דאזיל בטר גישתא נחלקו ראשונים בפירוש הדברים. יש שאמרו ששיטת התנא של משנתנו היא בעיקרה כשיטת ר' יהודה שאינו חלוק עליו אלא בדין הלטאה בלבד. שלדעת שניהם הקביעה בטומאת עור השרצים נעשית על פי מישוש העור, ואינה נלמדת כלל מדרשת הכתוב. ולדעת שניהם עור האנקה והכח והחומט הריהו כבשר, ואילו עור התנשמת (אף שאמור באותו פסוק עם אלה) אינו כבשר. וכל שנחלקו ביניהם אינו אלא בדין עור הלטאה, שכן חלוקים הם בהגדרת המישוש של עור הלטאה, אם הוא נחשב כרך או כקשה. ואולם שיטת רב חלוקה עליהם בעיקרה, שכן רב למד את דין עור השרצים מדרשות המלים הכתובות בפרשה זו: "הטמאים" (המרבד) ו"אלה" (הממעיש) ו"למיניהו" המפסיק. ולשיטתו של רב גם עור התנשמת, יחד עם האנקה והכח והלטאה והחומט נחשב כבשר (רש"י). ויש שאמרו כי לכל הדעות, ואף לדעת התנא הראשון ור' יהודה, דין עור השרצים שהוא כבשרם נלמד מדרשת הכתוב "הטמאים" המרבה, ודין עור השרצים שאין הוא כבשרם נלמד מן "אלה" הממעט. ואולם בכך נחלקו: שלדעת התנא הראשון ור' יהודה אין אנו דורשים מן הכתוב "למיניהו" כמפסיק הענין בין הנאמר בפסוק כ"ט (בדינם של החולד העכבר והצב) לבין הנאמר בפסוק ל' (בדינם של האנקה והכח והלטאה והתנשמת). ואולם על פי המישוש מחליטים אנו איזה מן העורות הריהו בכלל המתרבים מן הכתוב "הטמאים", ואיזהו בכלל המתמעטים מן הכתוב "אלה". ואולם מוסכם עליהם כי עור התנשמת אינו נחשב לעור מבח המישוש. ואילו רב סבור כי "למיניהו" הפסיק הענין, ואין המישוש קובע, אלא אם השרץ נזכר בפסוק כ"ט — הרי הוא בכלל המתמעטים מן הכתוב "אלה", או הוא נזכר בפסוק ל' — והרי הוא בכלל המתרבים מ"הטמאים" (תוס').